

До питання доцільності встановлення максимальної різниці у віці між усиновлювачем та дитиною, що усиновлюється

Верейці О.В., професор кафедри цивільно-правових дисциплін ННПП НАВС, кандидат юридичних наук, доцент

На сьогодні скасовано положення, відповідно до якого різниця у віці між усиновлювачем та дитиною не може бути більшою ніж сорок п'ять років. Слід зазначити, що раніше Конституційний Суд України [1] у рішенні у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремого положення частини другої статті 211 Сімейного кодексу України (справа про різницю у віці між усиновлювачем та дитиною) від 03.02.2009 року визнав дане положення таким, що відповідає Конституції України.

Обґрунтовуючи своє рішення, Конституційний Суд України слушно вказав, що згідно з положеннями Принципу 2 Декларації прав дитини 1959 року при прийнятті з цією метою законів пріоритетним має бути якнайкраще забезпечення інтересів дитини. Конституційний Суд також вказав на те, що «обґрунтовуючи неконституційність оспорюваного положення статті 211 Кодексу, суб'єкт права на конституційне подання виходить насамперед з інтересів осіб, які бажають усиновити дитину, не враховуючи при цьому пріоритет інтересів усиновлених дітей та правових наслідків усиновлення. Разом з тим усиновлення надає усиновлювачам відповідні права та накладає на них обов'язки щодо усиновленої дитини в такому самому обсязі, який мають батьки дитини (частина четверта статті 232 Кодексу), а усиновленим дітям - права і обов'язки в такому самому обсязі, який мають діти щодо своїх батьків (стаття 172, частина перша статті 202, частина п'ята статті 232 Кодексу). Встановлення вимоги щодо різниці у віці між усиновлювачем і усиновленим належить до законодавчих повноважень парламенту. Воно обумовлене відповідальністю держави за долю дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, відповідно до закріплених в Конституції України принципів взаємовідносин між батьками та дітьми (статті 51, 52).

Визначена Законом вимога щодо різниці у віці між усиновлювачем і дитиною є однаково обов'язковою для всіх осіб, які бажають усиновити дитину, і фактично стосується можливості усиновлення дитини певного віку, а тому не порушує принципу рівності громадян перед законом, закріпленого статтею 24 Конституції України».

Водночас 9 вересня 2011 року приймається Закон України «Про внесення змін до Сімейного кодексу України щодо усиновлення» [2] яким речення друге статті 211 було вилучено. Цікаво, що ініціатори відповідного законопроекту, народні депутати України Е.І.Павленко, П.С.Цибенко та Ю.Б.Крук знов побачили у даній нормі ознаки дискримінації потенційного усиновлювача, вказавши що «вилучення другого речення ч.2 ст. 211 Сімейного кодексу України «різниця у віці між усиновлювачем та дитиною не може бути більшою ніж сорок п'ять років» сприятиме поновленню повною мірою конституційних прав на усиновлення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, та усиновлювачів, а також усуне дискримінаційну норму стосовно вікового цензу» [3].

У юридичній літературі наводяться аргументи і на користь існуючого

положення, тобто відсутності максимальної різниці у віці між усиновлювачем та усиновленою дитиною. Так, А.М.Бежевець пише: «бувають випадки, коли під час пологів або одразу після них помирає мати дитини, і єдиною близькою особою залишається бабуся, якій на той час вже за п'ятдесят. Звісно, усиновлення – не єдина форма влаштування у сім'ю дитини, що залишилась без батьків. В такій ситуації сімейний кодекс пропонує оформити, наприклад, опіку над дитиною. Однак, відповідно до чинного сімейного законодавства дитина, яка перебуває під опікою чи піклуванням, може бути усиновлена. А оскільки вона не може бути усиновлена власною бабусяю (що прямо заборонено ч.2. ст. 211 СК), вона може бути усиновлена будь-якою сторонньою особою. Так, згідно ст. 221 СК на усиновлення дитини, над якою встановлено опіку або піклування, потрібна письмова згода опікуна або піклувальника. Якщо опікун або піклувальник не дав згоди на усиновлення дитини, така згода може бути надана органом опіки та піклування. Усиновлення може бути проведено без згоди опікуна, піклувальника або органу опіки та піклування, якщо суд встановить, що усиновлення дитини відповідає її інтересам» [4]. На перший погляд аргумент здається слушним. Водночас проблема легко вирішується: якщо законодавець дозволяє усиновлення особою, яка досягла 18 років, за умови, що вона є родичем дитини, то так саме можна було передбачити і виключення стосовно максимального віку усиновлювача.

Таким чином, при відміні законодавчої вимоги про максимальну різницю у віці права та інтереси дитини залишилися поза увагою авторів відповідного законопроекту. Слід зауважити, що встановлення максимальної різниці у віці не тільки мала забезпечити більш комфортні умови спілкування між дитиною та усиновлювачами, а й значно підвищувала шанс на усиновлення дітей, що досягли певного віку. Проблема полягає у тому, що переважна більшість усиновлювачів бажає всиновити маленьку дитину. Статистика каже сама за себе. Так, за даними Міністерства соціальної політики України [5] протягом 2014 року громадянами України було усиновлено 1591 дитину. Серед них дітей у віці до 1 року – 560, від 1 до 2 років – 477, від 3 до 5 років – 349, від 6 до 10 років – 150 і від 11 до 17 років – 55. Таким чином, шанси дитини бути усиновленою з віком зменшуються.

Список використаних джерел:

1. Рішення Конституційного Суду України від 03.02.2009 № 3-рп/2009 у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремого положення частини другої статті 211 Сімейного кодексу України (справа про різницю у віці між усиновлювачем та дитиною) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-09>
2. Закон України від 09.09.2011 року № 3738-VI «Про внесення змін до Сімейного кодексу України щодо усиновлення» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3738-17>
3. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Сімейного кодексу України» (щодо усиновлення) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=34262
4. Бежевець А. М. Правові проблеми встановлення вікового цензу при усиновленні та шляхи їх подолання / А. М. Бежевець // Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право : збірник наукових праць. – 2011. – № 1 (9). – С. 213–216
5. Відомості про усиновлення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (протягом 2014 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/category?cat_id=159872